

REPREZENTAREA SOCIALĂ A PROFESIEI DE PSIHOLOG: ÎNTRE A FI ȘI A DEVENI

Vîrlan Iuliana,
Magistru în Psihologie, UTM

Dezbaterea în jurul profesiei de psiholog a avut un ecou larg începând cu anii 1950 în revistele specializate, mai ales în cele americane, după cum o dovedesc numeroase articole apărute în *American Psychologist*. În aceste articole sunt discutate într-o manieră foarte pragmatică aspecte legate de statutul psihologiei, de contribuția adusa de psihologie în cadrul serviciilor comunității sau de criteriile de evaluare ale intervențiilor psihologice în proiectele diferitelor instituții.

Există la ora actuală un număr foarte mare de psihologi în lume estimativ 250.000. Cei mai mulți dintre ei lucrează în țările occidentale SUA și Canada 106.000 - 4241 / 1 milion locuitori. Cei mai puțini se găsesc în Africa cu excepția RSA și Asia.

În România, conform recensământului din 1992, la nivel național erau angajați 751 de psihologi circa 35/milion dintre care 742 lucrau în mediu urban, iar 19 în mediu rural. Dintre aceștia, 222 sunt bărbați și 529 femei.

Cu mult timp înaintea apariției conceptului de reprezentare socială, imaginea profesiei proprii la viitorii psihologi a constituit obiectul a numeroase investigații, de obicei sub forma unor anchete printre studenți. Aceste studii au fost provocate nu atât de interesul științific pentru o ramură specifică a cogniției sociale, ci mai degrabă de sesizarea de către cadrele didactice universitare din domeniu a discrepanței existente între așteptările studenților din primii ani de facultate și realitățile formării universitare și ale practicii.

Situația nu este specifică țărilor cu tradiție îndelungată în formarea psihologilor la nivel universitar. În România postdecembristă, înființarea secțiilor de psihologie pentru prima

oară cu această titulatură a fost primită cu entuziasm de către tineri, ajungându-se la niveluri de concurență la examenul de admitere extrem de ridicate. O încercare de a oferi explicații acestui fenomen trebuie să țină cont de lipsa relativă de locuri de muncă în domeniu, precum și de veniturile relativ reduse ale psihologilor practicieni. Singurele opțiuni rămase țin fie de prestigiul social ridicat al profesiei, fie de o motivație internă, de atractivitatea intrinsecă a domeniului. Ambele aspecte ne trimit la fenomene simbolice cu puternică încărcătură socială.

Cadrul teoretic generos oferit de modelul reprezentărilor sociale introdus de Moscovici (1976) i-a atras pe unii cercetători preocupați de imaginea diferitelor grupuri despre profesii.

Deloc surprinzător, una dintre primele profesii a cărei reprezentare a fost descrisă separat a fost cea de psiholog. Nu putem atribui acest efort orgoliului profesional sau curiozității, ci în primul rând faptului că, mai mult decât altele, profesia de psiholog îndeplinește toate criteriile necesare pentru ca un obiect să devină obiect de reprezentare socială (Moliner, 1995): volumul de informații este mare, imprecis sau chiar confuz, neexistând o poziție universală valabilă; obiectul prezintă o miză ridicată atât pentru studenți sau practicieni (miza identitară), cât și pentru publicul larg (miză de coeziune); nu există o structură, o instanță, care să dicteze o poziție oficială.

Aceste problematice pot fi reunite în categorii mai mari:

- psihologia ca știință;
- conținuturi și obiective ale muncii;
- formare;
- identitate profesională.

Conținuturile fiecărei discuții au fost clasificate în aceste categorii: doi judecători independenți au codat fiecare unitate de analiză după regrupări tipologice intuitive.

După această verificare transversală a tipologiei, o analiză verticală a permis verificarea dacă diversele argumente exprimate de către un anume interviuat țin în mod coerent de un anumit

model tipologic. O lipsă de coerență internă la fiecare psiholog ar fi dus la negarea oricărei valori euristice a acestor modele. În 84% din cazuri, cel puțin două treimi din unitățile de analiză relevă de un anumit tip de reprezentare.

Aspectele esențiale care caracterizează aceste patru reprezentări, luând drept punct de plecare imaginea psihologiei ca știință, acesta fiind punctul de ancorare pornind de la care se organizează conținuturile și obiectivele muncii, importanta dată formării, identitatea profesională.

O intensă conotație ideologică impregnează afirmațiile psihologilor din prima categorie, numită „militant politic” (tip A). Știința este definită ca ideologie în serviciul grupurilor dominante, psihologia fiind considerată ca o știință aservită în sine puterii pentru a deturna indivizii de la a căuta originea socială a problemelor lor. Munca psihologului nu are sens decât dacă se înscrie într-o angajare politică vizând să demaște mistificările pe care tehnicienii caută să le impună sub egida explicațiilor științifice. În acest sens, un rol profesional specific al psihologului este negat, formarea și intervenția sa necesitând a fi integrate în lupta împotriva instituțiilor care marginalizează individul, și aceasta în colaborare cu alți lucrători sociali.

Psihologii care îi recunosc psihologiei ca știință socială o posibilitate de intervenție în realitate și acordă o mare importanță schimbărilor sociale la care ea poate contribui au fost grupați în tipul B, numit „interdisciplinar” datorită importanței pe care o acordă colaborării cu alți specialiști în științe umane pentru a elabora proiecte de schimbare. Contribuția lor profesională la aceste proiecte este tehnică : intervenția cea mai calificată este cea preventivă. Prevenția necesită o colaborare foarte strânsă cu alți profesioniști ai domeniului: diferitele competențe se pot integra, dar pentru aceasta formația psihologilor necesită o deschidere interdisciplinară. Stăpânirea competențelor specifice care le definesc identitatea profesională este valorizată în acest context al colaborării cu alți specialiști în științe umane.

Un al treilea grup de psihologi insistă din contra pe autonomia muncii proprii, legitimată prin caracterul științific al metodelor utilizate de psihologie pentru o mai bună cunoaștere a funcționării psihice a individului. Autonomia psihologiei ca știință garantează independența intervenției psihologului care trebuie să vizeze, în formarea sa, achiziția celor mai înalte niveluri de experiență tehnică. Competența și autonomia sa tehnică sunt de fapt la baza identității sale profesionale: specificitatea câmpului său de intervenție (de preferință clinică) îl protejează pe psiholog de confuziile posibile cu competențele altor figuri profesionale. Două dintre scopurile cel mai adesea citate de acești psihologi sunt apărarea identității profesionale și necesitatea de a se diferenția de colegii care se autodefinesc drept „operatori sociali”. Elementul crucial pentru diferențiere este competența terapeutică, dobândită prin formări profesionale foarte costisitoare în timp și bani. Această a treia grupare a fost numită „expert clinician” (tip C), din cauza accentului pus pe competențele tehnice indispensabile unei practici terapeutice.

În a patra categorie au fost regrupați psihologii pentru care numai psihanaliza constituie substratul științific al psihologiei, permițând cunoașterea dinamicii profunde a individului. Intervenția lor este esențialmente terapeutică și își extrage valoarea din personalitatea terapeutului și din bogăția relației pe care știe să o stabilească cu clientul, mai curând decât dintr-o formare specifică, universitară sau de alt tip. Identitatea lor profesională este strict legată de intervenția terapeutică într-un raport dual cu pacientul, ceea ce a dus la definirea acestei a patra grupări ca „psihoterapeut” (tip D). De remarcat ca subiecții înșiși au preferat această definiție celei de psiholog, după părerea lor prea largă.

Un chestionar a fost construit prin formularea pentru 14 teme care au fost considerate centrale în analiza tematică a discuțiilor (Palmonari, 1981) a patru afirmații corespunzând de fiecare dată celor patru tipuri de reprezentări: cel mai adesea au fost folosite

formulările din timpul discuțiilor atunci când acestea păreau potrivite.

Modelul final propus de Palmonari și Zani a fost prezentat deja: reprezentarea psihologului în special în rândul specialiștilor din domeniu sau din domenii conexe poate fi descrisă ca fiind organizată după două axe sau principii organizatoare: una ce opune o percepere a psihologiei ca profesie cu o viziune a acesteia drept o vocație sau un mod de viață, iar cealaltă ce pune față în față caracterul individual și pe cel social al intervenției psihologului.

Cercetarea realizată de Bogdan Bălan (1999) și-a propus o verificare empirică a acestui model pe o populație românească. În acest scop a fost elaborat un chestionar denumit „reprezentarea psihologului” ce are ca fundament teoretic modelul descris anterior, chestionar ce a fost analizat statistic din punct de vedere al structurii interne, după aplicarea pe un număr suficient de mare de subiecți. O validare a structurii propuse inițial o confirmare a fidelității scalelor ar reprezenta în mod implicit și o confirmare a modelului teoretic. Deși vulnerabilă la critici și neputându-se constitui într-un argument de universalitate în fond cultura din care provin studenții români nu este structural diferită de cea italiană sau franceză, această concluzie poate fi văzută drept o contribuție la o posibilă generalizare a unui model de reprezentare socială.

A doua obiecție pe care studiul prezent și-a propus să o exploreze este cea care vizează lipsa legăturii dintre funcțiile reprezentărilor sociale. Încă de la primele clarificări conceptuale, reprezentării sociale i-au fost identificate trei funcții majore : de comprehensiune a realității, de organizare a comunicării și de ghidare a comportamentului. În cea mai mare parte a cazurilor, descrierile oferite de studiile din domeniu au la bază o relație de comunicare de tip special, aceea dintre cercetător și subiect, mediată de obicei de un chestionar. O excepție interesantă o constituie tocmai cercetarea princeps realizată de Moscovici asupra reprezentării psihanalizei: folosind analiza de conținut a articolelor

din presă, el a evita capcanele inevitabile ale culegerii informațiilor în cadrul unei relații de comunicare.

Nord-americanii au fost preocupați încă de la mijlocul secolului de imaginea psihologiei în rândul populației, preocupare ghidată de considerente de ordin practic. În Europa și mai ales în spațiul latin, au existat destule cercetări descriptive de tip anchetă care au vizat tocmai studenții în psihologie. Putem spune că la sursa acestor cercetări, cel puțin în teritoriul de limbă franceză, a stat perceperea de către profesorii universitari de psihologie a discordanței existente adeseori între așteptările studenților referitoare la formarea universitară și realitățile impuse de practica profesională, discordanță finalizată adeseori prin dezamăgire și abandon. Sau, această situație nu este străină de realitatea românească. Se impune deci, în scopul elaborării unei politici coerente vizând atât procedurile de selecție, cât și conținutul didactic, realizarea unor demersuri descriptive de amploare, care să furnizeze informații, pe de o parte, despre așteptările viitorilor psihologi în legătură cu propria formare, iar pe de altă parte despre cerințele reale ale practicii profesionale a psihologului. Modelul reprezentărilor sociale se poate dovedi a fi util în reprezentarea socială a profesiei de psiholog.

Psihologia este văzută fie drept profesie, fie drept vocație. A doua dimensiune, deși nu a fost în mod cert demonstrată, are totuși o consistență importantă, putând fi utilizată ca punct de plecare și sursă de informații.

Bibliografie

1. Abric, Jean Claude. (1997). Reprezentările sociale: aspecte teoretice. În A. Neculau (ed.). *Reprezentările sociale. Psihologia câmpului social* (pp.107 - 126). Iași: Polirom.
2. Bălan, Bogdan. (). Reprezentarea profesiei psihologului. *Psihologie socială*, pp.
3. Curelaru, Mihai. (2005). *Reprezentări sociale* (prefață de A. Neculau). Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”.

4. Doise, Wilhelm. (1997). Ancorarea în studiul reprezentărilor sociale. În A. Neculau (ed.). *Reprezentările sociale. Psihologia câmpului social* (pp.155 - 166). Iași: Polirom.

5. Jodelet, Denise. (1997). Reprezentările sociale, un domeniu în expansiune. În A. Neculau (ed.). *Reprezentările sociale. Psihologia câmpului social* (pp. 85 - 106). Iași: Polirom.

INTERSECȚIA UNOR PROBLEME DE FILOZOFIE ȘI RELIGIE

E. Braga

Problematica filosofiei și a religiei se intersectează în așa întrebări ca: substanța, binele, existența, omul, ființa („Eu sunt ceea ce sunt”).

Toate aceste probleme se unesc armonios în demonstrația existenței lui Dumnezeu. Pentru a evita orice echivoc dintru început, notăm că atunci când spunem Dumnezeu, prin această denumire nobilă, „cel mai mareț cuvânt al limbajului uman”, înțelegem o Ființă supremă, personală, distinctă de lume, de care depinde tot universul.

O demonstrație presupune o dovadă.

O dovadă o putem primi prin experiență:

1. Contactarea nemijlocită prin intermediul organelor senzoriale, fenomenală;
2. Prin intermediul minunilor;
3. Prin revelație.

O dovadă o putem primi prin raționament, adică prin argumentație rațională, discursivă, a priori, de la concept la însușirea de a exista, deductivă, sau a posteriori de la efect la cauză, inductivă.

Una din cele mai ilustre demonstrații a priori este așa numita demonstrație ontologică, sau demonstrația prin argumentul